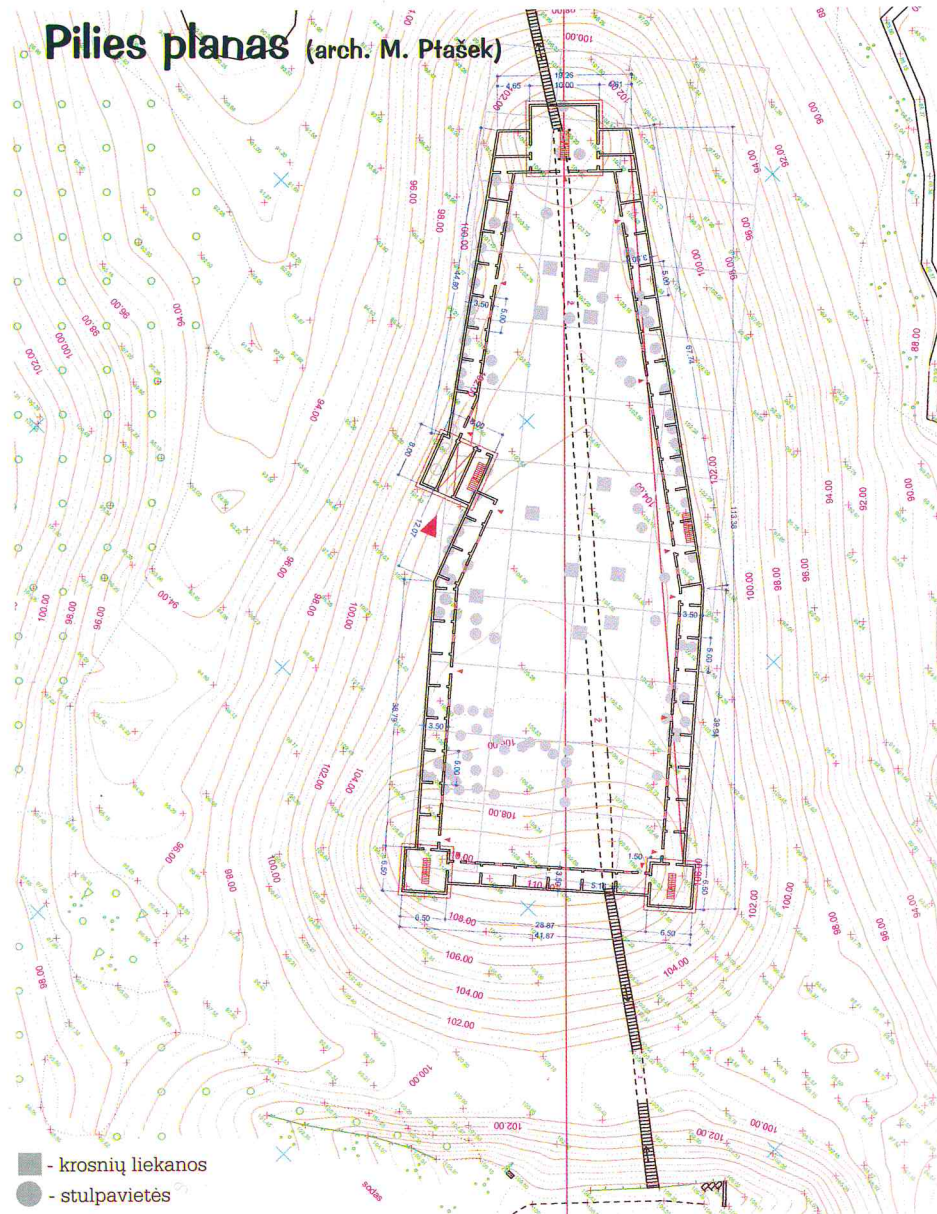

Tomas Baranauskas

ANYKŠČIŲ MEDINĖ PILIS

Anykščių rajono savivaldybė (J. Biliūno g. 23, LT-29111 Anykščiai, tel.: 8-381-58039, faks.: 8-381-58088, el. paštas: aidas.gilys@is.lt) 2004-2005 m. vykdė projektą „Šeimyniškių medinės pilies istorinio ir kultūrinio paveldo panaudojimas pažintinio turizmo plėtrai Anykščių rajone“. Šis leidinys yra išleistas gavus finansinę Europos Sąjungos PHARE 2002 programos paramą. Anykščių rajono savivaldybės administracija atsako už dokumento turinį, kuris jokiais aplinkybėmis negali būti laikomas ES pozicija.

Geriausiai ištirtas Lietuvos piliakalnis

1990–2005 m. Šeimyniškių piliakalnyje buvo ištirtas 3835m² plotas – visa aikštelė, pylimų vidinės pusės, padaryti pylimų ir šlaitų pjūviai. Šiandien – tai plačiausiai tyrinėtas piliakalnis Lietuvoje. Per 16 tyrinėjimų sezonų surinkti 249 individualūs metaliniai, akmeniniai bei moliniai dirbiniai, 1800 keramikos šukių, per tūkstantį gyvulių kaulų, aptikta 113 stulpaviečių, 11–12 krosnių, sudegusių medinių įtvirtinimų liekanų. Visa tyrinėjimų metu rasta medžiaga priklauso dviem skirtingiems piliakalnio naudojimo etapams: XIII a. viduriui – antrajai pusei ir XIV a. pabaigai – XV a. pradžia.

1. Kasamas didžiojo pylimo pjūvis (2002 m.)

Piliakalnio tyrinėjimų pabaiga atvėrė kelią kitam darbų etapui – medinei piliai projektuoti ir statyti piliakalnyje. Iki 2009 m. čia bus pastatyta medinė pilis-muziejus, kur bus galima susipažinti su medinės viduramžių pilies gyvenimu ir gynyba.

2. 2003 metų archeologiniai tyrinėjimai Šeimyniškių piliakalnyje

XIII amžiaus pilis

Pilis buvo įkurta apie XIII a. vidurį iki tol negyvenamoje vietoje. Tai buvo tipiška valstybinė medinė pilis, kurios atsiradimą nulėmė strateginiai Lietuvos valstybės poreikiai. Kovos su Livonija, ypač suintensyvėjusios 1245–1246 m., vertė stiprinti šiaurinę valstybės pasienį. Pilies statybai buvo pasirinktas aukštumos kyšulys tarp dviejų upelių, iš kurių didesnysis vadintas Vareliu. Kyšulys skersai perkastas dviem grioviais, iš iškastų žemių supilti pylimai.

Aikštelės pakraščiuose buvo kas 2 metrai įkasti mediniai apie

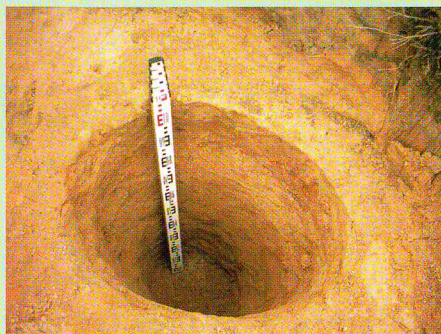
3. Tyrinėjamos pilies vartų stulpavietės

30 cm skersmens stulpai, kurie rėmė iš gulsčių rąstų pastatytą stulpinės konstrukcijos gynybinę sieną.

Nuo Varelio ir kilo pilies pavadinimas – pastarųjų metų tyrinėjimai čia stovėjusią pilį leidžia susieti su vienintele istorijos šaltiniuose paminėta Mindaugo pilimi Voruta. Vorutos pilis paminėta tik vieną kartą, bet tas paminėjimas buvo

reikšmingas. Mūšis prie Vorutos buvo lemiamas 1249–1252 m. vidaus karo tarp Mindaugo ir Tautvilo momentas. 1251 m. gausiu auksu Mindaugas įtikino Livonijos ordino magistrą Andrių Štirlandą išvyti Tautvilą iš Rygos. Netekęs pagrindinio sąjungininko, Tautvilas puolė Mindaugą, kuris užsidarė Vorutos pilyje. Prie Vorutos pilies esančiame lauke įvyko mūšis, pasibaigęs Mindaugo pergale. Po jo Tautvilas buvo gana greitai išvytas ir iš Žemaitijos, o Mindaugas 1253 m. karūnavosi Lietuvos karaliumi.

Pirmosios Mindaugo laikų pilies kultūrinius sluoksnius gerokai apardė vėlesni pilies rekonstrukcijos darbai. Šios pilies grioviai, lyginant su dabartiniais, buvo dar negilūs, pylimai – gerokai mažesni,

4. Išpreparuota stulpavietė

aikštelės paviršius neišlygintas. Vėliau, lyginant aikštelę ir pilant didesnius pylimus, dalis XIII a. sluoksnių atsidūrė po supilto molio sluoksniu. Kitose vietose XIII ir

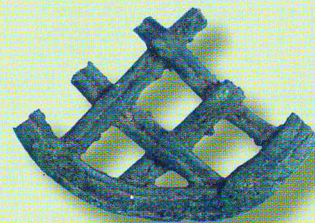
XIV a. sluoksniai susimaišę, aptinkami tik atskiri skirtingų laikotarpių radiniai.

Kai kurie XIII a. radiniai – gyvi pilėnų buities liudininiai: žalvarinė pinta apyrankė, žalvarinis ažūrinis kabutis, apskritos žalvarinės segės, geležiniai įtveriamieji arba leto strėlių antgaliai, sidabrinis pakabutis-kryželis.

Mažojo pylimo papėdėje rastas sidabrinis kabutis, primenantis Riurikaičių ženklą ar Gediminaičių stulpus, galėtų būti tam tikras val-

5. Žalvarinė pinta apyrankė

6. Žalvarinis ažūrinis kabukas

7. Apskritos žalvarinės segės

8. Arbaletinės strėlės antgalis

9. Sidabrinis kryželis

džios ženklas – jo tikroji reikšmė kol kas mįslinga. Rasta ir akmeninių trinamųjų girnų dalis, kuri, statant antrąją pilį, kartu su akmenimis ir moliu suversta į lyginamą ir stiprinamą aikštelės pakraštį. Palyginti nedidelis XIII a. radinių kiekis rodo, kad tuo metu pilis buvo naudota neilgai. Ji vargu ar daug pergyveno Mindaugą – po jo mirties kilus vidaus suirutei, šio pasienio ruožo gynybai didesnio dėmesio nebuvo skiriama.

10. Sidabrinis kabutis

XIV amžiaus pilis

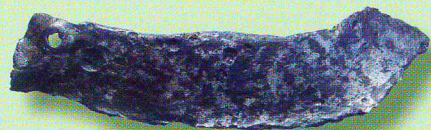

11. Didžiojo pylimo sluoksnių pjūvis

XIV a. pagrindinės kovos persikėlė į Prūsijos pasienį, todėl Vortos pilis neteko reikšmės ir kurį laiką stovėjo apleista. Tačiau 1373 m. Livonijos kryžiuočiai sudegino Užpalių pilies papilį ir 1373–1375 m. surengė porą pavojingų žygių į šiaurės rytų Aukštaitiją. Tai skatino vėl sustiprinti šį pasienio ruožą. Archeologiniai duomenys rodo, kad XIV a. paskutiniajame ketvir-

tyje pilis Šeimyniškių piliakalnyje buvo atstatyta ir kurį laiką čia virė intensyvus gyvenimas.

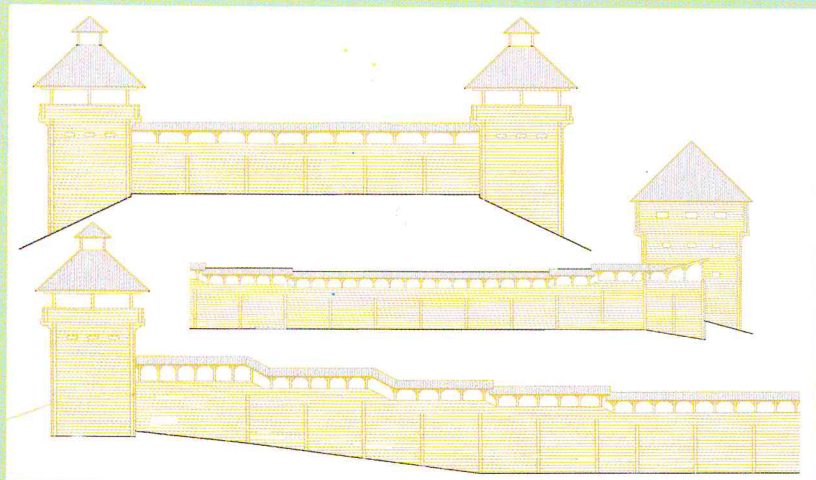
Statant antrąją pilį, aikštelės paviršius buvo išlygintas, pasta-

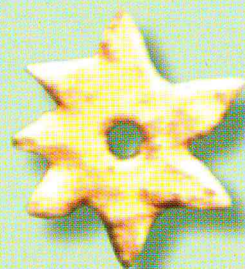
12. Kastuvo apkausto dalis

tinti jos šlaitai, žymiai paaukštinti pylimai ir pagilinti grioviai. Žemės buvo kasamos mediniais kastuvais su geležiniais apkaustais (vieno tokio sulūžusio kastuvo apkausto dalis rasta įplūкта į molį).

Antroji pilis konstrukcijos požiūriu gerokai skyrėsi nuo pirmosios. Silpnas stulpinės konstrukci-

13. Pilies techninio projekto eskizas (arch. M. Ptašek)

14. Pentino žvaigždė, rasta piliakalnio šlaite netoli vartų

jos sienas pakeitė sienos, statytos iš vienas prie kito suglaustų rentinių (tokios sienos naudotos ir XVI–XVII a. pilyse).

Įrengtas sudėtingas priėjimas prie pilies vartų: iš pradžių per užtvankos pylimą buvo patenkama

į mažąją papilį, iš jo tiltu į Volupio pusėje piliakalnio šlaite įrengtą kelią, kuris vedė Vartų bokšto link. Šiuo keliu buvo ir jodinėjama. Tai liudija žemiau jo, šlaite, rasta pentino žvaigždė. Tiltą ir minėtą kelią saugojo Sargybos bokštas ant mažojo pylimo. Ant didžiojo pylimo stovėjo dar du bokštai – vienas iš Varelio, kitas iš Volupio pusės. Varelio bokštas pirmasis pasitikdavo svečius, persikėlusius tiltu per Varelių.

Pilis buvo padalinta į atskirus ūkinius sektorius. Arčiau didžiojo pylimo buvo laikomos maisto atsargos, čia buvo ūkinis kiemas – jame rasta daug įvairių kaulų, žuvų

15. Tyrinėjama tilto iš papilio į piliakalnį atramos vieta

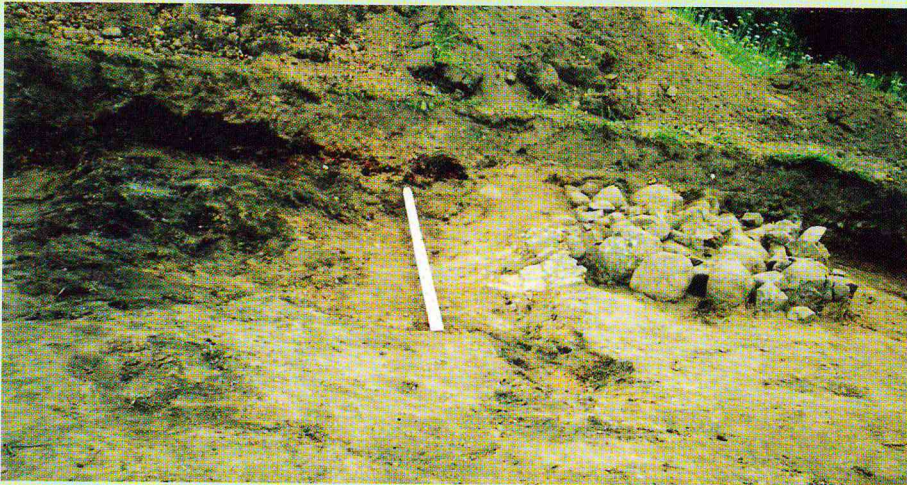
16. Arbaletinių strėlių antgaliai

ir kiti piliakalnyje surasti strėlių antgaliai rodo, kad XIV a. pilies gynėjams arbaletas jau buvo įprastas ginklas, nors naudotas ir paprastas lankas.

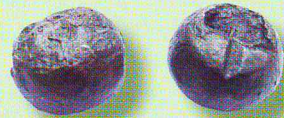
Mažojo pylimo (Sargybos bokšto) pusėje radinių mažiau, tačiau jie gana iškalbingi. Tai pirmosios

žvynų, molinių puodų šukių. Iš šių radinių sužinome, kad pilėnai valgė daugiausia naminių gyvulių mėsą (80 proc. rastų kaulų) – visų pirma jautieną, nemažai kiaulienos, šiek tiek avių ir ožkų mėsos. Iš medžiojamų gyvūnų dažniausiai pasitaikydavo šernai ir stirnos.

Aikštelės viduryje stovėjo 7 šildomi namai (tiek čia rasta krosnių), kurie skyrė ūkinį kiemą nuo reprezentacinio. Apie aikštelės vidurį, matyt, būta arsenalo – čia aptiktas tuzinas arbaletinių strėlių antgalių, tarsi surištų į ryšulėlį. Šie

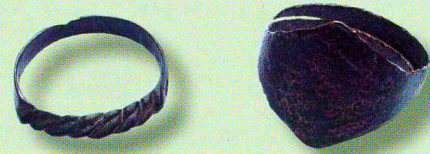
18. Krosnių liekanos ties mažuoju pylimu

17. Žalvariu dengti svareliai

lietuviškos monetos, pora geležinių žalvariu dengtų svarelių. Ši aikštelės dalis, matyt, buvo reprezentacinė, čia galėjo stovėti ir pilies viršininko namas. Tai galėjo būti vienas iš 4 apšildomų namų, kurie glaudėsi prie mažojo pylimo.

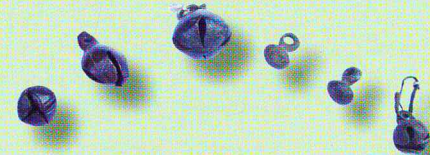
XIV a. radiniai atskleidžia pilėnų buitį. Papuošalai – žiedai, segės, auskaro dalis, žvangučiai,

19. Žiedai

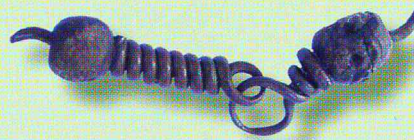
22. Kaustytas lokio nagas – amuletas

20. Žvangučiai

amuletai – rodo, kuo pilėnai puošėsi, taip pat liudija, kad pilyje gyventa ir moterų.

Žalvariu kaustytas lokio nagas – amuletas, paprastai randamas kapuose, bet, matyt, buvo reikalingas ir gyviesiems, nes rastas piliakalnio aikštelėje.

21. Auskaro dalis

23. Diržo sagtis

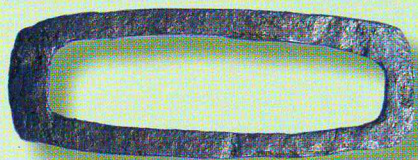

24. Piliakalnyje rastos monetos (aversas ir reversas)

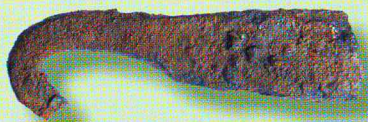
25. Verpstukai

Pilėnų darbus liudija piliakalnyje randami peiliai, verpstukai, ylos, pjautuvai, skiltuvai, kauliniai adikliai, geležinis pincetas. Kad pilyje būta ir vagių, rodo rasti raktai bei spynos.

29. Raktai ir spynos bei jų fragmentai

Pilėnai gyveno abiejuose papiluose bei kitapus Volupio upelio buvusioje apie 2 ha ploto papėdės gyvenvietėje. Kad gyvenvietei netrūktų vandens, užtvėnkus Volupį, įrengtas tvenkinėlis. Jo pakrantės sutvirtintos akmenimis, nuridentais nuo aikštelės, ardant akmenimis apdėtas pirmosios pilies stulpinės konstrukcijas.

26. Skiltuvų dalys

27. Pjautuvo fragmentas

28. Kauliniai adikliai

30. Akmenys buvusioje Volupio pakrantėje piliakalnio šlaito apatinėje dalyje

Piliakalnis

Po Žalgirio mūšio bei Melno taikos antroji pilis neteko reikšmės ir, atgyvenusi savo amžių, buvo apleista. Visas gyvenimas persikėlė į Anykščius, kur įsikūrė valdovo dvaras ir valsčiaus centras. Jis pradėdamas minėti nuo 1440 m. Prie piliakalnio liko Šeimyniškių kaimas, kurio gyventojai iki XVIII a. buvo laidojami pilies senkapyje.

XIX a. pabaigoje iš vėjo pustomo Šeimyniškių senkapio į muziejus jau pateko XIII–XV a. radinių. Žinios apie juos patraukė dr. Jono Basanavičiaus dėmesį. Jis 1910 m. liepos 9 ir 11 dienomis čia ištyrė 26 XV–XVII a. kapus. 1923 m. Šeimy-

niškėlių kaimui išsidalinus vienkiamiais, piliakalnis pateko į trijų ūkininkų valdas ir imtas intensyviai arti. Tuo metu piliakalnis gerokai nukentėjo: apardyta aikštelė ir pylimai, nuleista Volupio užtvanka, lėkštesni tapo šlaitai. Išarti radiniai paskatino rimčiau susidomėti piliakalniu – 1928 m. jis užregistruotas Petro Tarasenos sudarytame archeologinių paminklų sąvade, o 1935 m. patraukė profesoriaus Eduardo Volterio dėmesį. Profesorius, remdamasis piliakalnio ir jo tekancio upelio vardais, pirmasis susiejo Šeimyniškių piliakalnį su Vorutos pilimi.

31. Šeimyniškių piliakalnis iš paukščio skrydžio 2004 m.

E. Volterio atradimas sukėlė didelį visuomenės susidomėjimą. Vorutos vardas netruko plačiai išgarsėti, nors tai, kad apie atradimą pirmasis paskelbė rašytojas Antanas Vienuolis, kai kam paliko netikrumo įspūdį. Po Antrojo pasaulinio karo piliakalnis tapo Anykščių istorijos savastimi. Ant piliakalnio būdavo rengiamos gegužinės, A. Vienuolis čia dažnai atveddavo ekskursijas.

Nauja susidomėjimo Voruta banga kilo Sąjūdžio metais. Sąjūdžio pakviesti, 1988 m. spalio 16 d. tvarkyti piliakalnio susirinko apie tūkstantis žmonių, buvo vėl prisiminta Vorutos paieškų istorija.

Išaugęs visuomenės susidomė-

32. Aikštelės pakraščio kasinėjimai

jimas Vorutos istorija paskatino Lietuvos istorijos instituto archeologą Gintautą Zabielą 1990 m. pradėti Šeimyniškių piliakalnio archeologinius tyrimus, kurie truko 16 sezonų (iki 2005 m.) ir subrandino medinės pilies statybos idėją.

33. Tyrinėjamas piliakalnio šlaitas

XXI amžiaus pilis

1997 m. tuometinis Anykščių rajono meras Saulius Nefas iškėlė medinės pilies statybos Šeimyniškių piliakalnyje idėją. Ilgose diskusijose aiškėjo, kad medinės pilies statybos projektas būtų puiki istorijos populiarinimo priemonė ir pagyventų Anykščiuose jau tam tikras tradicijas turintį turizmo verslą. Vienintelė Lietuvoje autentiškoje aplinkoje pastatyta medinė pilis taptų gyvosios archeologijos renginių vieta.

1999 m. vasario 26 d. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijoje buvo pasirašyta deklaracija dėl medinės pilies statybos ant Šei-

34. Riterių kautynės ant Šeimyniškių piliakalnio

myniškių piliakalnio.

2001 m. atkurtas pirmasis pilies komplekso statinys – tiltas į pilį per Varelj.

35. Tiltas per Varelj

2004 m. prie įėjimo į papilį pastatytas medinis apžvalgos bokštas, baigti pagrindiniai archeologiniai tyrinėjimai piliakalnio aikštelėje. Bokšte įkurta ekspozicija, pradėtos rengti istorijos pamokos mokiniams.

2004 m. lapkričio 30 d. buvo pasirašyta subsidijos sutartis tarp Anykščių rajono savivaldybės, Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos, Centrinės projektų valdymo agentūros ir viešosios įstaigos Lietuvos verslo paramos agentūra dėl subsidijos projektui „Šeimyniškių medinės pilies istorinio ir kultūrinio paveldo panaudojimas pažintinio turizmo plėtrai Anykščių rajone“, finansuojamam iš PHARE programos, įgyvendinti. Subsidijos dydis – 89 008,80 EUR (307329,58 Lt). Per 10 projekto mėnesių buvo įgyvendintos konkrečios veiklos: parengta pilies statymo ir pritaikymo turizmo paslaugų plėtrai galimybių studija bei ekonominė analizė, piliakalnio teritorijos detalusis planas, pilies techninis projektas.

Projektuojant nesiekama atstatyti tokią pilį, kokia stovėjo viduramžiais, nes šiandien tai neįmanoma. Naujasis statinys turės apibendrinti mūsų turimas žinias apie viduramžių Lietuvos medinės pilies, išbandyti ir pademonstruoti jas praktikoje. Remiamasi Šeimyniškių pilia-

kalnio archeologinių tyrinėjimų rezultatais, analogijomis iš kitų Lietuvos archeologinių paminklų, kur išliko medinių konstrukcijų detalių, analogijomis iš XVII a. Rusijos pilių, (5 medinės pilys išliko Sibire), tradicinės medinės architektūros detalėmis, o taip pat bendromis žiniomis apie pilių sandarą ir funkcinius elementus.

Pastatyta medinė pilis bus pritaikyta turizmo reikmėms bei kultūriniais renginiams. Čia bus minimos valstybei svarbios datos, vyks riterių turnyrai, kieme bus įrengta mokomosios archeologijos aikštelė, vykdoma įvairi edukacinė veikla, senovinių amatų pristatymas moksleiviams ir suaugusiems, lankytojai galės kautis kalavijais, šaudyti iš lanko ir t. t. Gynybiniuose pilies bokštuose numatoma įrengti istorines ekspozicijas – senovinių ginklų, pilėnų buities, Lietuvos valstybės ir valdovų istorijos.

Įgyvendinus projektą, sukaupia reikiama dokumentacija pilies statybai. Darbus planuojama pradėti 2006 m. Naujoji pilis nuties tiltą iš dabarties į tolimą praeitį, kai besikurianti Lietuvos valstybė žengė pirmuosius žingsnius. Ji leis kūrybiškai pažvelgti į praeities palikimą ir taps patraukliu turizmo objektu, populiariaučiu Lietuvos istoriją.

The Wooden Castle of Anykščiai

During the period of 1990–2005, archaeological research of Šeimyniškių hill-fort covered total area of 3835 m², including the whole hilltop, inner sides of the ramparts, as well as rampart and slope sections. Presently, Šeimyniškių hill-fort is the most extensively investigated hill-fort in Lithuania. During 16 research seasons 249 individual metal, stone and ceramic artefacts, 1800 ceramic shards, over a thousand animal bones were collected and 113 postholes, 11-12 ovens and burned remains of wooden fortifications were found. Materials found during the excavations belong to two separate periods of the hill-fort use: to the mid-late 13th century and to the late 14th – early 15th century.

The end of the archaeological research of the hill-fort opens the possibility for a new stage of works – construction of a wooden castle on the hill. A wooden castle-museum is to be built till 2009. It will provide a possibility to get acquainted with the lifestyle and defence facilities of a medieval wooden castle.

The castle was first erected in the mid 13th century. The recent research enables its identification as Voruta – the only castle of

king Mindaugas mentioned in the sources, where he fended his rival Tautvilas attack in 1251.

After Mindaugas death in 1263, the castle was deserted and rebuilt only in the last quarter of the 14th century. During construction of the second castle the hilltop was flattened, the slopes were made sharper, ramparts – considerably higher and moats – deeper. Light drop-log walls were replaced by more reliable walls constructed of cribs built next to each other.

After Lithuania broke the might of the Teutonic Order in the battle of Tannenberg in 1410 and concluded the peace of Meln in 1422, the castle lost importance and eventually was deserted. Public life moved to Anykščiai, where the royal manor was established (known since 1440).

In 1999 the declaration concerning construction of a wooden castle on Šeimyniškių hill-fort was signed in the Ministry of Culture of the Republic of Lithuania. In 2001 the first construction of the future complex – the castle bridge across the Varelis Rivulet – was erected. In 2004 at the approaches to the outer bailey a wooden sightseeing tower was erected. It has an exposition and living archaeology lessons for schoolchildren are organised there.

November 30, 2004, a contract was signed to subsidize the project "The use of cultural and historical heritage for development of cognitive tourism in Anyksciai area" the grant for which would be provided by PHARE 2002 program. The grant-aid measures – 89,008.80 EUR (307,329.58 Lt). During the 10 months of the term given for implementing the project, the following actions have been taken: a study and an economic analysis for building the castle and applying it to development tourism services have been prepared as well as a detail layout and the technical project of the mound territory have been drawn up.

By the year 2006, the wooden castle will have been built and applied to the purposes of tourism and cultural events. Here the war craft of the last centuries old national crafts of Aukštaitija region, concerts of national music, theatre acts and other cultural programs will take place.

In the defense towers of the castle, it is planned to open historic expositions introducing the visitors to ancient armament and the domestic appliances of the castle-dwellers as well as the history of Lithuania and its rulers.

The castle is expected to become an attractive site for tourism, popularising history of Lithuania.

LIST OF ILLUSTRATIONS

1. Section of the larger rampart under excavation (2002)
2. Archaeological research on Šeimyniškeliai hill-fort of 2003
3. Investigation of the postholes of the castle gates
4. Cleaned posthole
5. Twinned bronze bracelet
6. Openwork bronze pendant
7. Round bronze fibula
8. Crossbow arrowhead
9. Silver cross
10. Silver pendant
11. Section of layers of the larger rampart
12. Fragment of a spade binding
13. Sketches of the castle technical project (architect M. Ptašek)
14. Spur star, found on the hill-fort slope by the gate
15. Location of pillars of the bridge between the outer bailey and the hill-fort under investigation
16. Crossbow arrowheads
17. Bronze-covered balance weights
18. Oven remains next to the smaller rampart
19. Rings
20. Bells
21. Earring fragment
22. Amulet – bear claw set in bronze
23. Belt buckle
24. Coins found on the hill-fort
25. Spindle
26. Fire-steel fragments
27. Sickle fragment
28. Bone needles
29. Keys and locks and their fragments
30. Stones on the former bank of the Volupis at the foot of the hill-fort
31. Panorama of Šeimyniškeliai hill-fort, 2004
32. Excavations of the hilltop edge
33. Hill-fort slope under investigation
34. Knight contest on Šeimyniškeliai hill-fort
35. Bridge across the Varelis
36. Sightseeing tower at the approach to the outer bailey

Аникщяйский деревянный замок

В 1990–2005 г. в городище Шейминишкеляй была исследована площадь в 3835 кв. м, в том числе вся площадка, внутренняя сторона валов, сделаны разрезы валов и склонов. Сегодня это наиболее широко исследованное городище в Литве. За 16 сезонов раскопок было собрано 249 отдельных металлических, каменных и глиняных находок, 1800 черепков керамики, свыше тысячи костей животных, найдено 113 ям от столбов, 11–12 печей, остатки сгоревших деревянных укреплений. Все материалы, найденные во время исследований, принадлежат к двум разным этапам существования городища: середина и вторая половина XIII в. и конец XIV в. – начало XV в.

Замок был построен около середины XIII в. Исследования последних лет позволяют нам связать его с Ворутой – единственным в исторических источниках упомянутым замком короля Миндаугаса, в котором он отразил нападение своего противника Таутвиласа в 1251 г.

После смерти Миндаугаса в 1263 г. замок был заброшен и снова воздвигнут только в последней четверти XIV в. Во время строительства замка площадка была выровнена, склоны сделаны кру-

че, валы – выше, а рвы – глубже. Стены столбовой конструкции были заменены более надежными стенами из плотно примыкающих друг к другу срубов.

После того, как Литва разгромила Тевтонский орден в Грюнвальдской битве в 1410 г. и заключила с ним Мельнский мир в 1422 г., замок потерял значение и был заброшен. Вся жизнь переместилась в Аникщяй, где было основано государственное имение (известное с 1440 г.)

В 1999 г. в Министерстве культуры Литовской Республики была подписана декларация о строительстве деревянного замка на городище Шейминишкеляй. В 2001 г. было реконструировано первое строение будущего замкового комплекса – мост через Варялис. В 2004 г. на подступах к посаду городища была построена деревянная обзорная башня, в которой устроена экспозиция и начата организация уроков живой археологии для школьников.

В 2004–2005 г. был осуществлён проект "Использование исторического и культурного наследия деревянного замка Шейминишкеляй для развития познавательного туризма в Аникщяйском районе", финансируемый программой PHARE 2002. Сумма субсидии - 89

ISTORIJS EKSPOZICIJA PRIE ŠEIMYNIŠKĖLIŲ PILIAKALNIO
ESANČIAME APŽVALGOS BOKŠTE,

J. Biliūno g. 97 a, Anykščiai, tel. 8-381- 58015
Edukacinė programa, tel.: 8~381 52922

A. BARANAUSKO IR A. VIENUOLIO-ŽUKAUSKO MEMORIALINIS MUZIEJUS,

A. Vienuolio g. 4, Anykščiai, tel.: 8~381 58015, 8~381 52922,
svetainė internete: www.baranauskas.lt, el. p.: a.vienuolis@delfi.lt
Apie Vorutą: <http://voruta.cjb.net> (<http://go.to/voruta>)

FOTONUOTRAUKOS:

G.Zabielos: 1-2, 11, 18, 31

T.Baranausko: 3-4, 14-15, 30, 32-33

Iš A.Baranausko ir A.Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus fondų:

5-10, 12, 16-17, 19-29, 34-36

Viršelio nuotrauka – R.Matiuko